

یادداشت

حکایت اقتصاددانان و سیاستمداران

علی سرزعیم / اقتصاددان

در سال ۱۳۹۸ حسن روحانی گاه و بیگاه به مناسبت‌های مختلف، اقتصاددانان و علم اقتصاد را مورد عتاب قرار می‌داد و گناه وضعیت نامطلوب موجود را متوجه توصیه‌های اقتصاددانان می‌کرد. روشن است که وقتی شرایط اقتصادی وخیم می‌شود، همه به دنبال مقصر هستند و سعی می‌کنند خود را میرا نشان دهند. به همین قیاس، سیاستمداران نیز انگیزه می‌یابند که سهم خود را کم نشان دهند و سهم دیگران را زیاد و چه دیواری کوتاه‌تر از دیوار اقتصاددانان و علم اقتصاد.

علم اقتصاد ازجمله علوم است که هم قبل از انقلاب و هم پس از انقلاب در دولت‌های مختلف مورد سرکوفت قرار گرفت. شاه در نشست معروف رامسر، اقتصاددانانی را که به او توصیه کردند پول نفت را خرج نکند، مورد حمله قرار داد و آنها را ناآگاه قلمداد کرد. بعد از انقلاب نیز اقتصاد با تعبیر زشتی مطرح می‌شد. اولین رئیس‌جمهور کشور با سرهم کردن توهمات، علم اقتصاد موجود را کنار زد و به زعم خود «اقتصاد توحیدی» را جایگزین کرد. دولت بعد در ستیز با دانش اقتصاد، گوی رقابت را ربود و تجار و صنعتگران و سیاست‌پیشگان را بر اقتصاددانان ترجیح داد و سیستم فاسد و ناکارآمد اقتصاد دولتی را بنیان گذارد. دولت سازندگی، اقتصاددانان را مانعی برای شتاب در مسیر سازندگی دولت می‌دانست و مدیرانی را که به دنبال ایجاد پروژه‌های بزرگ باشند، ترجیح می‌داد. دولت اصلاحات نیز در اولویت بین توسعه فرهنگی و توسعه سیاسی سردرگم بود و اصلا اقتصاد در اولویتش نبود و نهایتا بالاچار به امر اقتصاد پرداخت. دولت بعدی یعنی دولت نهم و دهم نیز اساسا ضدیت خود با علم اقتصاد را علنی می‌کرد و به مخالفت با آن مباحثات می‌نمود. کسان دیگر نیز همه پیشرفت‌ها را ناشی از عوامل دیگر و همه بدبختی‌ها را ناشی از پرداختن به علم اقتصاد قلمداد کردند. لذا عجیب نیست که دولت تدبیر و امید نیز به این قافله بپیوندد و گناه همه ناراستی‌ها را بر گردن اقتصاد و اقتصاددانان بیندازد.

اما آیا واقعیت این است که علم اقتصاد و اقتصاددانان مقصر هستند؟ پاسخ این سؤال منفی است، زیرا همه می‌دانند که مهمترین متغیر تصمیمات کلیدی در کشور، متغیرهای سیاسی هستند نه متغیرهای فنی. تفصیل این مسئله مجال موسعی می‌خواهد که در اینجا فراهم نیست، اما حتی اگر جواب سؤال بالا مثبت می‌بود که نیست، آیا به مصلحت سیاستمدار است که چنین رویه‌ای در پیش گیرد؟ اگر سیاستمدار با یک یا چند اقتصاددان خاص مشکل دارد، هیچ اشکالی ندارد اگر علیه آن چند نفر ایراد بگیرد و مخالفت خود را با اصل دانش اقتصاد و کل صنف اقتصاددانان اعلام نکند. بد نیست به یاد آوریم که در زمان شاه، بدنه اصلی روحانیت غیرسیاسی بود و روحانیت انقلابی مخالف شاه در اقلیت مطلق قرار داشتند، اما سخنرانی شاه در قم مبنی بر ارتجاع سیاه موجب شد که کل قشر روحانیت مورد حمله و تحقیر واقع شود که نتیجه آن این شد که کل بدنه روحانیت حمایت خود را از شاه قطع کرد و یا از روحانیت انقلابی حمایت نمود یا در برابر سقوط شاه، سکوت پیشه کرد.

سیاستمداران اصولا باید به دنبال افزایش تعداد حامیان خود باشند و نباید کاری کنند که کل بدنه یک صنف احساس کنند که یک مسئول سیاسی با استفاده از قدرت موقعیت خود علیه آنها موضع گرفته و آنها را تحقیر می‌کند. اگر چنین احساسی به یک صنف دست دهد، آن‌وقت علیه وی متحد می‌شوند و در مواقعی که سیاستمدار نیاز به حمایت آن قشر دارد، این حمایت از او دریغ می‌شود.

نباید فراموش کرد که روزهای سختی پیش روی اقتصاد ایران قرار دارد و نیاز سیاستمداران به دانش اقتصاد به‌عنوان مهمترین دانش حکمرانی و تحلیل این دانش یعنی اقتصاددانان، بیش‌ازپیش ضروری می‌شود. همین امر زمان ملاتر دوم است که موجب می‌شود چنین موضع‌گیری‌هایی توسط یک مسئول اجرایی قابل توجه نباشند. اگر سیاستمدار در آینده نیازمند اقتصاددانان می‌شود، نمی‌تواند هم‌اکنون این قشر را طوری تحقیر کند که دیگر کسی تمایلی به این همکاری پیدا نکند و اگر تمایلی پیدا کرد توسط هم‌صنف‌ها پایکوت و طرد شود.

نهایتا اینکه باید توجه داشت اقتصاددانان به‌رغم همه بی‌مهری‌هایی که در طول سالیان مختلف از سیاستمداران دیده‌اند، می‌دانند که کشور گریزی جز از استفاده از این دانش ندارد و حسن وطن‌دوستی و احساس مسئولیت نهایتا آنها را برمی‌انگیزد تا فرصت‌های کمک به سیاستمدار برای اصلاح سیاست‌های اقتصادی را مغتنم شمرند، اما چه خوب است که فضا به‌گونه‌ای باشد که این همکاری با رغبت و اشتیاق صورت گیرد، نه با اکراه و ناچاری. حکایت اقتصاددانان و سیاستمداران، حکایت والدین و فرزند چموش و جوانی است که به‌واسطه قدرت جسمانی دوران جوانی، احساس استغنا و بی‌نیازی می‌کند و از روی خامی دوران بلوغ، گاه به پدر و مادر خود اشلتم می‌کند، اما خیرخواهی پدر و مادر موجب می‌شود تا آنها همه این کم‌لطفی‌ها را اغماض کنند و وقتی جوان مستأصل شد به پاری‌اش بشتانند. چه خوب است که این جوان از همان ابتداء، رفتار توأم با مهر و احترام در پیش گیرد.

سبز بودن فرم «ج» یکی از شروط چهار گانه است

آغاز ثبت‌نام طرح «جهش مسکن» از امروز

ثبت نام خانه اولی‌ها در طرح جهش مسکن از امروز چهارشنبه ۲۸ مهرماه آغاز می‌شود.
انتظور که محمود محمودزاده، معاون وزیر راه و شهرسازی اعلام کرده، ثبت نام از متقاضیان واحدهای طرح «جهش تولید و تامین مسکن» از روز چهارشنبه در سامانه ملی نهضت مسکن آغاز می‌شود. بر این اساس، متقاضیان می‌توانند به سامانه ملی نهضت مسکن به نشانی www.saman.mrud.ir مراجعه و نام‌نویسی کنند. به گفته محمودزاده، در ۳۱ استان و تعداد قابل توجهی از شهرها تاامین زمین صورت گرفته و آمادگی ثبت نام وجود دارد. همچنین عدم استفاده از تسهیلات یارانه‌ای دولتی در بخش مسکن و سبز بودن فرم «ج»، فقدان مالکیت خصوصی، متأهل یا سرپرست خانوار بودن و سابقه حداقل پنج سال سکونت در شهر مورد تقاضا، از جمله شروط چهارگانه این طرح است.

هنوز جزئیات اقساط و نرخ سود تسهیلات خانه‌های طرح «جهش تولید مسکن» برای دهک‌های مختلف توسط بانک مرکزی اعلام نشده، اما اقبال شاکری، نماینده مجلس گفته که تسهیلات ۴۵۰ میلیون تومان است که به سازندگان پرداخت می‌شود. اقساط نیز ۳ میلیون و ۷۵۰ هزار تا ۵ میلیون تومان خواهد بود. همچنین وزارت راه و شهرسازی گفته که تلاش می‌کند حداکثر کمک را به دهک‌های یک تا سه داشته باشد. این کمک‌ها می‌تواند شامل تقبیل تمام یا بخشی از نرخ سود تسهیلات، زمین رایگان، خدمات مهندسی و عوارض صدور پروانه باشد.

نسبت قاچاق به تولید داخلی در پایان دهه ۹۰ دو برابر شد

سهم ۲/۰ درصدی ایران از تجارت جهانی

۱۳۹۵ به رقم ۰.۲ درصد در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. این امر بیانگر روند ضدادواری تجارت خارجی کشور در مقایسه با تجارت جهانی بوده و نشان‌دهنده ضعف زیرساخت‌های بازرگانی (لجستیک، ترانزیت، بیمه، بازاریابی و حفظ ماندگاری در بازار)، فقدان استراتژی توسعه تجاری، ضعف دیپلماسی فعال اقتصادی و تجاری و همچنین توجه ناکافی به اهمیت بازرگانی خارجی در اقتصاد ایران است.

در این گزارش، آمارها نشان‌دهنده عملکرد ضعیف مناطق آزاد تجاری در افزایش حجم تجارت خارجی کشور است. چنانکه میانگین رشد سالیانه تجارت در مناطق آزاد، منفی ۸ بوده و نسبت متوسط سرمایه‌گذاری خارجی در مناطق آزاد به کل سرمایه‌گذاری انجام شده در سرزمین اصلی طی دوره مورد بررسی، حدود ۱۱ درصد بوده است که این مسئله نشان می‌دهد این مناطق نقش چندانی در جذب سرمایه‌های خارجی به عنوان یکی از اهداف اصلی تأسیس این مناطق در اقتصاد ایران نداشته‌اند.

همچنین نسبت کل قاچاق به تولید داخلی از ۵.۴ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۹ درصد در سال ۱۳۹۸ و ۱۰.۲ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده و طی این دوره به طور متوسط سالیانه حدود ۹.۵ درصد رشد داشته است. از طرفی نسبت ارزش کل قاچاق به تجارت رسمی کشور از ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده و به طور متوسط سالیانه حدود ۹ درصد کاهش یافته است. این ارقام بیانگر این واقعیت است که اولاً به دلیل افزایش نرخ ارز و گران شدن کالاهای خارجی، میزان قاچاق ورودی به کل واردات کاهش یافته و از ۲۵ درصد در سال ۱۳۹۲ به حدود ۳۲ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است و ثانیاً در سال‌هایی که تولید ناخالص داخلی به دلیل ضعف بنیان‌های اقتصادی و تحریم روندی کاهش داشته و صادرات کشور، سهم قاچاق از تولید داخلی افزایشی بوده است.

قاچاق یک پنجم تجارت رسمی کشور است

قاچاق همیشه مشکل اعظمی از اقتصاد ایران بوده و به گفته بازوی کارشناسی مجلس، مجموع تجارت غیررسمی (قاچاق ورودی و خروجی) در پایان دهه ۹۰ به حدود یک‌پنجم تجارت رسمی کشور رسیده است (۱۸.۳ درصد طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۹). با توجه به سهم قابل‌توجه قاچاق از تجارت خارجی، لازم است در این خصوص آسیب‌شناسی

در دهمین گزارش «پایش تحولات تجارت جهانی» بررسی شد

تحولات اقتصاد سیاسی ایران زیر ذره‌بین

مهمترین برندگان این رشد خواهند بود و طیفی از کشورهای در حال توسعه به ویژه کشورهای فقیر و عقب‌مانده چندان از این تغییر بهره‌مند نخواهند شد. همچنین در نخستین نشست شورای تجارت و فناوری آمریکا و اروپا، امنیت زنجیره تأمین نیمه‌رساناها، مقابله با سوءاستفاده از فناوری‌های مصنوعی، کنترل صادرات در فناوری‌های حساس، نظارت بر سرمایه‌گذاری و مقابله با چالش‌های تجارت جهانی به عنوان پنج اولویت در همکاری آمریکا و اروپا تعیین شده است. از سوی دیگر، بریتانیا نیز پس از برگزیت به دنبال توافقات جدیدی است که آغاز روند الحاق به موافقت‌نامه جامع و پیشرفته مشارکت فرآینسیکی و تلاش برای انعقاد موافقت‌نامه تجارت آزاد با ایالات متحد ازجمله این تحرکات است. همچنین در منطقه آسیا، استراتژی کلان چین تا ۲۰۳۵ با عنوان «مسیر حماسی از فقر تا رفاه» مورد توجه قرار گرفته که مهمترین هدف‌گذاری این سند، تبدیل چین به کشوری توسعه‌یافته تا سال ۲۰۳۵ است. مخالفت ژاپن با الحاق چین به موافقت‌نامه جامع و پیشرفته فرآینسیکی و برگزاری دومین نمایشگاه تجاری چین و آفریقا از دیگر موضوعات مورد بررسی در این بخش است. در بخش دوم این گزارش نیز تحولات در لایه منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته و از جمله به سرمایه‌گذاری ۳.۵ میلیارد دلاری چین در بندر کراچی پاکستان با هدف متحول کردن این بندر و تبدیل آن به بندری در کلاس جهانی پرداخته شده که از اهمیت ویژه‌ای برای ایران برخوردار است. عدم تمایل چین به سرمایه‌گذاری در سواحل ایران و توجه فزاینده که چین به اقتصاد پاکستان نیز از منظر منافع ملی ایران و تعریف واقعی و غیردیپلماتیک این کشور از ایران شایسته توجه است. از سوی دیگر، برنامه عملیاتی روسیه برای توسعه روابط اقتصادی و تجاری با مجموعه آ سه آن مورد بررسی قرار گرفته که این موضوع نیز از منظر منافع

بازوی پژوهشی بخش خصوصی در دهمین گزارش از سلسله گزارش‌های «پایش تحولات تجارت جهانی» به مباحث مؤثر بر اقتصاد سیاسی ایران نظیر رشد تجارت جهانی، سرمایه‌گذاری چین در بندر کراچی پاکستان و رخدادهای اقتصاد افغانستان پرداخته است. مرکز پژوهش‌های اتاق ایران در رویکردی تازه، موقعیت دوگانه‌ای اقتصاد سیاسی ایران در محیط بین‌الملل را با انتشار سلسله گزارش‌های «پایش تحولات تجارت جهانی» بررسی می‌کند و واکاوی رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را در دستور کار قرار داده است. در قالب این گزارش‌ها، رویدادهای کلیدی از منظر تأثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند و در دهمین گزارش «پایش تحولات تجارت جهانی» نیز مجموعه‌ای از تحولات اخیر در دو لایه جهانی و منطقه‌ای محیط ژئواکونومیک ایران مورد موشکافی قرار گرفته است.

در بخش اول این گزارش که به پایش تحولات در لایه جهانی اختصاص دارد، ارزیابی جدید آنگتاد از تجارت جهانی مطرح شده که نشان می‌دهد تجارت جهانی در سال ۲۰۲۱ در قیاس با ۱۰ سال گذشته به شدت رشد خواهد کرد. داده‌های اولیه در این مورد نمایانگر آن است که ارزش تجارت کالایی در جهان در قیاس با سال ۲۰۲۰ حدود ۳۰ درصد و در قیاس با سال ۲۰۱۹ حدود ۱۵ درصد افزایش یافته است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که رشد تجارت جهانی در نیمه دوم سال ۲۰۲۱ نیز تداوم خواهد یافت، بدان معناست که بر مبنای پیش‌بینی‌های این نهاد، ارزش تجارت جهانی در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال ۲۰۱۹ حدود ۲۰ درصد و نسبت به سال ۲۰۲۰ حدود ۲۸ درصد افزایش خواهد یافت، اما توزیع این رشد به شدت نامتوازن خواهد بود؛ چنانکه کشورهای ثروتمند دارای موقعیت ویژه در تجارت جهانی،

